

т.д.) входить до структури професійної компетентності спеціаліста, тим вищий показник його конкурентоздатності на ринку праці, і тим вища його самооцінка та мотивація для кар'єрного росту.

Отже, проаналізувавши поняття конкурентоздатності та його ключових компонентів, ми дійшли висновку, що іншомовна комунікативна компетентність значною мірою впливає на рівень затребуваності спеціаліста на ринку праці. Знання іноземної мови слугують знаряддям обміну фаховою інформацією та забезпечують умови для професійного розвитку особистості. Разом із тим участь фахівця в усному та писемному іншомовному спілкуванні з представниками закордонних компаній забезпечує не лише підвищення рівня професійної компетентності, а й виступає одним із засобів формування комунікативної. Однак не до кінця дослідженими залишаються методи спрямування, заохочення молодих спеціалістів до активного втілення знань та навичок у професійній діяльності, їх залучення до міждержавного спілкування, підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови. Детального вивчення потребують також питання впровадження комунікативного підходу у навчальний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вольфовська Т.О. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т.О. Вольфовська // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 13 – 16
2. Вяхк І.А. Іншомовна комунікативна компетентність майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій / І.А. Вяхк // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – Луганськ: ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2012. – №7 (242), Ч.1. – 271 с.
3. Енциклопедія професійного образования: В 3-х т. / Под ред. С.Я. Батышева. – М., АПО, 1998. – 568 с., ил. Т.1. – А-Л. – 1998.
4. Колотій Н.В. особливості формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій / Н.В. Колотій // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. Педагогіка. – 2012. – Т. 209, Вип. 197. – С. 54-57
5. Мерлин В.С. Проблемы экспериментальной психологии личности / В.С. Мерлин. – Пермь: [б.и.], 1970. – 179 с.
6. Невмержицька М.В. Конкурентоздатність людини: природні і соціальні наслідки / М.В. Невмержицька // Гуманітарний вісник ЗДІА – 2013. – Вип. 55. – С. 91-99
7. Романовська О.О. Організаційно-педагогічні умови підготовки конкурентоздатного фахівця в інженерно-педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олена Олександрівна Романовська. – Харків, 2011. – 22 с.
8. Чиханцова О. Роль іншомовної професійної комунікаційної компетенції під час оволодіння фахом у ВНЗ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.social-science.com.ua>. – Назва з екрану.

Н.М. ДМИТРИШИНА. РОЛЬ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОЙ ЛИЧНОСТИ

Резюме. В статье проведен анализ понятия конкурентоспособности, выделено его ключевые признаки, а также установлено влияние иноязычной коммуникативной компетентности специалиста на уровень его профессиональной востребованности.

Ключевые слова: конкурентоспособность, иноязычная коммуникативная компетентность, профессиональная компетентность, устная речь, письменная речь.

N.M. DMYTRYSHYNA. THE ROLE OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FORMATION OF COMPETITIVE PERSONALITY

The summary. The article discloses the notion of competitiveness and points out its main components. It was also investigated the effect of foreign language communicative competence on the level of the specialist's professional demand.

Key words: competitiveness, foreign language communicative competence, professional competence, speaking, writing.

Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. О.В. Безкоровайна.

Одержано редакцією 15.02.2016 р.

УДК: 372. 857

Н.Б. ГРИЦАЙ

ІННОВАЦІЙНІ НАВЧАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОВЕДЕННІ ЕКСКУРСІЙ ІЗ БІОЛОГІЇ

Резюме. У статті з'ясовано значення інноваційних технологій навчання у проведенні екскурсій з біології. Наведено приклади застосування ігрових технологій, проблемного навчання, методу проєктів, інформаційно-комунікаційних навчальних технологій. Вказано особливості методики проведення віртуальних екскурсій з біології.

Ключові слова: методика навчання біології, екскурсії, віртуальні екскурсії, інноваційні технології навчання.

© Н.Б. Грицай, 2016

Постановка проблеми. Важливим завданням сучасної загальноосвітньої школи є виховання особистості з активною життєвою позицією, яка здатна застосовувати знання і вміння в нестандартних ситуаціях, відстоювати свої переконання та реалізовувати творчі здібності. З огляду на це в педагогічному процесі широко впроваджують новітні форми і методи навчання, інноваційні навчальні технології, спрямовані на розвиток особистості школяра. Зокрема, вже звичними на уроках біології стали мультимедійні засоби навчання, метод проектів, інтерактивні технології та ін. Крім того, особливістю біології як навчального предмета є те, що для її вивчення необхідне безпосереднє спілкування учнів із природою. Саме тому у викладанні біології важко переоцінити значення такої форми організації навчання, як екскурсія.

Проте аналіз стану проведення екскурсій з біології у загальноосвітніх навчальних закладах дає підстави стверджувати, що вчителі недостатньо використовують цю форму організації. До того ж, незважаючи на суттєві здобутки сучасної педагогічної науки, методика підготовки і проведення екскурсій за останні десятиліття мало чим змінилася. Різноманітні нововведення, які варто було б використати під час організації екскурсій, залишилися поза увагою більшості вчителів біології.

Аналіз останніх досліджень. Методику проведення біологічних екскурсій досліджували відомі вчені-методисти Б. Райков, К. Ягодовський, В. Наталі, І. Полянський, Д. Кайгородов, А. Серебровський, І. Ізмайлов, В. Михлін, Є. Поповська та інші. Праці цих авторів хоча й не втратили методичної цінності, але дещо морально застаріли, тому впровадження їх у шкільну практику потребує доопрацювання. В останніх публікаціях В. Суряднової, В. Олійника, В. Ковтун висвітлено лише окремі питання методики проведення екскурсій.

Новітні підходи до організації екскурсій з біології розглянуто у працях російських науковців Л. Беяніної, І. Корсунової, К. Макарової, А. Маріної, М. Мирнової, О. Семенова, Є. Цикало та ін.

У вітчизняній методиці навчання біології проблема модернізації методики проведення екскурсій з біології ще не була предметом системного дослідження. Таким чином, назріла нагальна потреба в суттєвому вдосконаленні методики проведення сучасної біологічної екскурсії, зокрема і шляхом застосування інноваційних навчальних технологій.

Мета статті: обґрунтувати значення інноваційних технологій у проведенні екскурсій з біології.

Виклад основного матеріалу. Провідною стратегією сучасної освіти є її гуманізація, спрямована на розкриття творчого потенціалу людини, а основною метою освіти – сама особистість. Відтак, підтримуємо погляди Л. Беяніної та Є. Цикало про те, що саме ідеї гуманізації біологічної освіти мають бути основою вдосконалення методики проведення екскурсій [1; 5; 6].

За Л. Беяніною, методика особистісно орієнтованого навчання під час екскурсій полягає у використанні індивідуальних завдань, які надають учневі свободу вибору, збільшенні частки самостійних, групових робіт, застосуванні методичних прийомів, що дають школярам змогу виявляти особистісне ставлення (ведення індивідуальних польових щоденників, діалоги, виконання творчих завдань, рефлексія та ін.) [1].

На думку Є. Цикало, завданням особистісно орієнтованих біологічних екскурсій є не лише розвиток системи знань, а й «...формування в людини ціннісного ставлення до живої природи; досвіду вирішення біологічних і екологічних (здоров'язберігальних) проблем, які спостерігаються в природі, і – що особливо актуально – набуття школярами досвіду творчої діяльності» [5, 47]. Основна мета екскурсії – розвиток особистості школярів, формування їхніх творчих здібностей.

Результати проведеного дослідження дали підстави стверджувати, що під час екскурсій є всі можливості для організації проблемного навчання, застосування ігрових форм і методів, виконання навчальних проектів тощо.

На початку екскурсії у природне середовище під час повторення правил поведінки в природі можна організувати гру «10 чому?», а після виконання самостійної роботи – рольові ігри «Рослини Червоної книги», «Тваринний світ нашої місцевості», у яких учні виконують «ролі» рослин і тварин, які перебувають під охороною. У грі учні психологічно готуються до реальних екологічних ситуацій, навчаються прийомів спілкування з ровесниками, висловлюють свої думки з певної проблеми, у них формується ціннісне ставлення до природи [2, 52].

У ході самостійної роботи під час екскурсії учні шукають відповіді на проблемні запитання, поставлені вчителем, виконують завдання проблемного характеру. Школярі висувають власні гіпотези, обговорюють їх, виявляють закономірності функціонування живих організмів. Наприклад, під час проведення екскурсій у природу учні мають пояснити: «Як визначити вік сосни?», «Чому листя одного дерева, розташовані всередині або зовні, вгорі або внизу крони, по-різному набувають осіннього забарвлення?», «Чому так легко опадає жовте листя?», «Чому в плодів таких різних рослин, як липа дрібнолиста, ясен звичайний, клен гостролистий на насінні є дуже подібні утворення – крилатки?», «У яких рослин швидше жовтіє листя – у дерев чи кущів? Як це можна пояснити?», «Чому сосна не скидає всієї хвої на зиму, як модрина?», «Чому на межі скверу не саджають берези та клени ясенелисті?», «Рослини в лісі – окремі організми, але водночас ліс ми називаємо рослинним угрупованням. Як зв'язки між організмами є в лісі?» та ін.

Погоджуємося з І. Корсуною та М. Мирною в тому, що створення проблемних ситуацій, постановка навчальних проблем, проблемних питань-завдань – шляхи активізації навчання, які дають змогу виявити оригінальність мислення, творче й свідоме ставлення до набуття знань і умінь [3].

Під час вивчення біології як експериментальної науки особливе значення мають проектні технології, які можна впроваджувати під час екскурсій. Слушною є думка Є. Цикало про те, що специфіка проектної

діяльності полягає в тому, що проблеми, які вивчають під час на екскурсії, беруться з реального життя, учень спостерігає їх у природі [6].

Тематика проектів з біології може стосуватися різноманітних проблем та питань від часткових (локальних) до глобальних. Об'єктом вивчення може бути окремий організм, ділянка, розташована поряд з навчальним закладом, біогеоценоз і сама людина у зв'язку із впливом певних умов довкілля.

Теми проектів мають задовольняти пізнавальні і прикладні потреби й інтереси школярів, розвивати їхні творчі здібності. Наведемо орієнтовну тематику проектів, які можна реалізовувати під час проведення біологічних екскурсій у природу: «Рослини рідного краю» («Рослини луку», «Рослини лісів», «Рослини полів»), «Проталина» (вивчення весняних явищ у природі, особливостей будови та життєдіяльності первоцвітів), «Лісова аптека» (лікарські рослини лісу), «Екологічна ніша бобра», «Птахи взимку», «Екзотичні рослини парку», «Комахи поряд із нами», «Екологічні проблеми міста», «Видовий і кількісний склад риб річки або озера...», «Рослини Рівненщини, занесені до Червоної книги України» та ін. Результати виконаних проектів мають бути оформлені у вигляді певного продукту: спеціальний випуск шкільної газети, фоторепортаж, відеофільм, альманах, доповідь, наукова стаття, реферат, мультимедійна презентація, виставка, колекція, рекламний проспект.

Інформаційно-комунікаційні технології також мають важливе значення в методиці проведення екскурсій. Зокрема, цікавими є віртуальні екскурсії – уявні відвідування об'єктів за допомогою ІКТ. Учитель підбирає інформаційний матеріал до екскурсії, складає план, продумує маршрут, відшукує фотографії, малюнки, схеми, аудіо- та відеозаписи з теми та розробляє презентацію. Проведення віртуальної екскурсії передбачає ознайомлення учнів з об'єктами не через безпосередній контакт із ними, а опосередковано, за допомогою комп'ютерних технологій. Такі екскурсії дають можливість побачити ті організми, яких немає змоги спостерігати у живій природі, побувати в тих установах, які за умов навчання у тій чи іншій школі реально відвідати неможливо.

Незважаючи на великі резерви віртуальних екскурсій з біології, їх не потрібно вважати альтернативним варіантом традиційних, особливо це стосується тих, які проводять безпосередньо у природі. Віртуальні екскурсії застосовують лише тоді, коли немає можливості їх організувати через значну віддаленість від школи або через значні матеріальні витрати, пов'язані з її проведенням. Наприклад, на нашу думку, в шкільному курсі біології можна передбачити окремі екскурсії, які допустимо проводити у віртуальній формі: у 9 класі – «Походження людини» (природничий музей); в 11 класі – «Способи розмноження рослин» (оранжерея, теплиця, ботанічний сад, дослідна станція), «Запровадження нових сортів рослин і порід тварин у господарствах» (селекційна станція, племінна ферма), «Методи розведення птахів: інкубація, розвиток курчат» (птахофабрика), «Різноманітність видів у природі» (природничий музей), «Історія розвитку життя на Землі» (природничий музей). У позакласній роботі це можуть бути екскурсії з таких тем: «Рослини і тварини Червоної книги України», «Віртуальна екскурсія у далеке минуле», «Віртуальна екскурсія у підводний світ», «Віртуальна міні-екскурсія в тропіки», екскурсії у зоопарки, ботанічні сади, природно-заповідні території, природничі музеї, меморіальні музеї вчених-біологів та інші заклади України та за кордоном.

Учені О. Семенов та К. Макарова запропонували структуру віртуальної екскурсії до зоологічного музею, яка подібна до структури традиційної екскурсії і охоплює такі компоненти: 1) організаційний момент; 2) вступна бесіда; 3) розповідь учителя з використанням електронної презентації; 4) вікторина; 5) самостійна робота учнів у групах; 6) звіти учнів про виконану роботу; 7) домашня робота; 8) підбиття підсумків [4, 363].

Якщо говорити про екскурсії у природу, то розроблені до них віртуальні варіанти можуть слугувати для доповнення і закріплення знань учнів, отриманих під час реальних екскурсій у природі або штучні біогеоценози. Створення школярами презентації у вигляді віртуальної екскурсії – це і одна з форм звіту про екскурсію, і спосіб зацікавлення їх біологією, і засіб розвитку творчого мислення учнів.

Висновки. Удосконалення методики проведення екскурсій з біології передбачає впровадження інноваційних технологій навчання, зокрема, технології проблемного навчання, ігрових технологій, методу проектів, інформаційно-комунікаційних технологій навчання. За допомогою названих технологій учитель має можливість підвищити мотивацію школярів до екскурсійної діяльності та вивчення природи, активізувати їхню пізнавальну активність та самостійність, розвинути дослідницькі вміння і творчі здібності, сформувати ціннісне ставлення до природи.

Завдання подальших досліджень вбачаємо у розробленні циклу екскурсій в різні біогеоценози з використанням новітніх технологій навчання біології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белянина Л.А. Методика личностно ориентированного обучения на экскурсиях в 6-9 классах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Любовь Алексеевна Белянина. – Астрахань, 2008. – 173 с.
2. Грицай Н.Б. Методика проведения биологических экскурсий у природу / Н.Б. Грицай. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 110 с.
3. Корсунова И.А. Формирование практических навыков у учащихся на экскурсиях по биологии [Электронный ресурс] / И.А. Корсунова, М.Н. Мирнова // Современные научные исследования и инновации. – 2016. – № 2. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2016/02/63065>. – Название с экрана.
4. Семенов А.А. Теория и методика организации учебно-воспитательного процесса в школе при изучении биологии на основе электронных ресурсов / А.А. Семенов, Е.А. Макарова // Известия Самарского научного центра РАН. – 2009. – № 4–2. – С. 362-367.

5. Цикало Е.С. О методике проведения биологических экскурсий / Е.С. Цикало // Биология в школе. – 2007. – № 7. – С. 47-51.
6. Цикало Е.С. Проектная деятельность на экскурсиях / Е.С. Цикало // Биология в школе. – 2007. – № 8. – С. 57-50.

Н. Б. ГРИЦАЙ. ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ЭКСКУРСИЙ ПО БИОЛОГИИ

Резюме. В статье установлено значение инновационных технологий обучения при проведении экскурсий по биологии. Приведены примеры применения игровых технологий, проблемного обучения, метода проектов, информационно-коммуникационных технологий обучения. Указаны особенности методики проведения виртуальных экскурсий по биологии.

Ключевые слова: методика обучения биологии, экскурсии, виртуальные экскурсии, инновационные технологии обучения.

N. B. GRYTSAI. INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN BIOLOGY EXCURSIONS

The summary. The article revealed importance of innovative learning technologies in conducting tours of biology. The author gave examples of gaming technology, problem-based learning, project method, information and communication technology training. Features of methodology of virtual excursions in biology are listed in the article.

Key words: methods of teaching biology, excursions, virtual excursions, innovative educational technologies.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. І.В. Малафійк.

Одержано редакцією 18.20.2016 р.

УДК: 371.302

Т.Ю. ГАЛАТЮК, М.Ю. ГАЛАТЮК

МЕТОДИ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ПРЕДМЕТІВ

Резюме. У статті аналізується проблема використання методів навчання в контексті розвитку методологічної культури учнів з природничих предметів. Акцентується увага на евристичному та дослідницькому методах навчання, як пріоритетних, у розвитку методологічної культури учнів.

Ключові слова: метод навчання, досвід, діяльність, методологічна культура.

Постановка проблеми. Методологічна культура є важливим критерієм якості природничої освіти. Одним із аргументів є те, що методологічні знання з точки зору психологічної концепції нормативної творчої діяльності є засобом цієї діяльності й одночасно її продуктом, тобто надбанням творчого досвіду.

Результативний процес розвитку методологічної культури учнів суттєво залежить від вибору методу навчання. Аналіз дидактичних джерел [1; 2; 6; 7; 8; 9] свідчить про те, що існує великий вибір методів навчання, а також багато способів їх класифікації за різними ознаками.

У дослідженні дидактичної системи розвитку методологічної культури, виникає проблема виділення сукупності тих методів навчання, які за своєю суттю, теоретичною та практичною значущістю є найбільш сприятливі для розвитку кожного компонента методологічної культури. Адже метод навчання є важливою складовою дидактичної системи, яка детермінує навчально-пізнавальну діяльність і впливає на динаміку розвитку методологічної культури, як цілісності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній дидактиці відсутнє однозначне тлумачення поняття методу навчання, яке б одночасно висвітлювало всі його важливі грані та характерні ознаки. Багато дослідників, які зробили спроби дослідження методів навчання, приходили до висновку про неможливість дати дефініцію “під ключ” поняттю, яке поєднує в собі потужний пласт різноманітних способів активного впливу спрямованих на підвищення продуктивності навчально-пізнавальної діяльності учнів. Як правило, кожне з означень поняття методу навчання підкреслює одну або декілька його важливих складових. Наприклад, для того щоб виділити пізнавальну спрямованість методів навчання, А. Алексюк зосереджується на засобах, які допомагають спрямувати навчально-пізнавальну діяльність учня “від незнання до знання, від неповного і неточного знання до повнішого і точнішого” [1, 51].

Аналізуючи поняття дидактичного методу, в більшості випадках, провідні дослідники намагались встановити оптимальне визначення цього поняття. Наприклад, метод навчання розглядається як “розроблена з урахуванням закономірностей і принципів навчання система прийомів (правил), цілеспрямоване застосування яких дозволяє педагогу оптимально вирішувати адекватні даному методу задачі навчання” [2,40]. З наведеної дефініції випливає, що метод навчання є своєрідним засобом, який використовує учитель з метою посилення навчального впливу на учня. Застосування того чи іншого методу навчання визначається вчителем, який підбирає необхідні методи у відповідності поставленим навчальним цілям.

Таким чином, застосування певного методу навчання передбачає оперування відповідними способами досягнення навчальних цілей, а цілепокладання, відповідно, детермінує майбутній результат (рис. 1).